

Epos Eliáša Bergera O Svätom Kríži a uhorské dejiny

LÁSZLÓ SZÖRÉNYI, Literárnovedný ústav Maďarskej akadémie vied, Budapešť

Eliáš Berger (1562 – 1645) patrí medzi najzaujímavejšie postavy latinskej literatúry v Uhorsku. Zároveň však aj medzi najmenej známe osobnosti. Zapríčinila to nielen okolnosť, že žil v dobe, na ktorú sa sústreďovala menšia pozornosť literárnych historikov-neolatinistov (napr. v porovnaní s výskumom humanizmu 15. storočia, resp. latinskej poézie a historiografických prác jezuitského a piaristického rádu v 18. storočí). Podieľala sa na tom aj tá skutočnosť, že literárnohistorická obec bola – na základe nie príliš rozsiahlej odbornej literatúry donedávna presvedčená, že autor svoje hlavné dielo, venované uhorským dejinám, buď vôbec nenapísal, alebo sa nenávratne stratilo. Berger sa totiž v roku 1603 obrátil na cisára Rudolfa II. (ktorý bol ako Rudolf I. zároveň uhorským kráľom) so žiadosťou, aby ho po slávnych predchodcoch – Jánovi Sambucovi a Jánovi Brutovi – vymenoval na miesto historiografa uhorského kráľovského dvora. Jeho žiadosť podporil aj arciknieža Matej; panovník ju schválil v roku 1604. Berger bol tak držiteľom tohto titulu nielen za Rudolfa, ale i za jeho nasledovníkov Mateja II. a Ferdinanda II., ba jeho vymenovanie v roku 1637 potvrdil aj Ferdinand III. Zachovalo sa veľa úradných dokladov o tom, ako Berger za pomerne skromný honorár pravidelne predkladal jednotlivé časti obsiahleho historického diela. Na začiatku roku 1641 boli do tlače pripravené tri objemné zväzky, ktoré cenzurovali bratislavskí jezuiti. Dielo napokon nevyšlo a rukopis zostal nadhlo nezvestný, kým ho Péter Kulcsár nenašiel v budapeštianskej Univerzitnej knižnici. Po jeho publikovaní pravdepodobne dostaneme reálnejší obraz o tomto diele, zatiaľ známom skôr na úrovni literárnej legendy.¹

Skutočnosť, že hlavné dielo nebolo známe, spochybňovala aj ďalšie diela tohto neobyčajne usilovného autora, ktoré vyšli tlačou. Bergerovi venoval jedinú štúdiu Vilmos Frankl-Franknói, v ktorej pertraktoval okolnosti vzniku diela považovaného za stratené a len zbežne sa zaoberal dvanástimi vytlačenými básnickými opusmi.² Pokladal ich za vedľajší produkt Bergerovej tvorby. Jeho prístup možno vysvetliť aj tým, že v čase vzniku štúdie (v roku 1873) sa duchovné výtvary rudolfskej doby (pokladané neskôr za manieristické alebo ranobarokové) prijímali zdržanlivo. Odvtedy sa tento postoj síce zmenil, ale Bergerovým básňam sa po Franklovi-Franknóim nik bližšie nevenoval.

Štúdium jeho diela ma na jednej strane presvedčilo, že ide o veľmi zaujímavého básnika (ktorý bol popri titule dvorného historiografa nie náhodou vyznamenaný aj titulmi *poeta laureatus* a *poeta Caesareus*). Na druhej strane som zistil, že autorovo životné dielo nestačí iba objaviť, treba ho aj uverejniť. Pretože z jeho textov sa zachovalo iba niekoľko exemplárov v knižniciach vo Viedni, v Budapešti, Prahe a v Olomouci, dlhodobejší výskum bude vhodné začať anotáciou prvého Bergerovho publikovaného diela nielen z chronologického hľadiska, ale aj pre jeho historickú a literárnohistorickú zauj-

¹ KULCSÁR, P.: *Berger Illés történeti művei*. Magyar Könyvszemle, CX (1994), s. 245 – 259.

² FRANKL (FRANKNÓI), V.: *Berger Illés magyar királyi historiographus*. Századok, VI (1873), s. 373 – 390.

mavosť. Autor ho koncipoval veľkolepo; neskôr sa totiž uchádzal o miesto na kráľovskom dvore práve na základe tohto diela.

Báseň má podľa dobových zvyklostí veľmi dlhý názov: *Rapsodiae de Cruce insigniis Regni Hungarici sanctissimis, et de gestis pro Cruce Christi inclutorum Hungariae Regum Faelicissimis: secundum fidem historicam pro Immortali Gloria Hungariae, pro nomine Christi tot seculis Pugnantis* (Rapsódie o Kríži, najsvätejšom znaku Uhorska a o najvýznamnejších činoch slávnych uhorských kráľov, vykonaných pre Kristov Kríž, podľa historickej pravdy, pre nesmrteľnú slávu Uhorska, ktoré počas mnohých stáročí bojovalo za Kristovo meno). Ako podtitul slúži citát z Epištoly Svätého Pavla Galaťanom: *Nobis absit gloriari, nisi in Cruce Domini Nostri Jesu Christi* (Ale Bože chráň, aby som sa aj ja vychvaľoval, ak len nie krížom nášho Pána Ježiša Krista). Kniha vyšla v Olomouci r. 1600, pred vyše štyristo rokmi.

Dielo obsahuje na 161 neočíslovaných listoch prozaický predhovor a 3 000 hexametrov. Adresátom je Ján Kutaši (Kutassi), titulárny ostrihomský arcibiskup, kancelár Rudolfa II., uhorský palatín, známy literárny mecenáš. Text sa začína heraldickou úvahou, v ktorej Berger vymenúva a porovnáva heraldické znaky antických a moderných národov. Spomína napr. Marsa Trákov, orla Rimanov, luk Peržanov, blesk Skýtov, barana Arménov, alebo – z novších čias – poľského orla, španielske modré levy, rakúsky vankúšik v červenom poli, či českého leva. Konštatuje, že nijaký národ nemá vznešenejší erb ako Uhri, veď je to samotný svätý Kríž, udelený pápežom pre prvého svätého kráľa, ktorý obrátil Uhrov na kresťanskú vieru, ako znak pasovania Uhrov za rytierov, vzpierajúcich sa nepriateľom svätého Kríža. Preto má básnik vo svojom epose, rozdelenom do rapsodií, v úmysle napísať predhistóriu a dejiny tohto niekoľkostoročného zápasu. Veď – ako potvrdzuje jeden z prameňov k uhorským dejinám, dielo Antonia Bonfiniho, ale i práce jeho pokračovateľov – v živote uhorského národa bol vždy hlavným motívom boj proti nepriateľom svätého Kríža, ktorý mal aj dvoch martýrskych kráľov: Vladislava I. (padol v bitke pri Varne) a Ľudovíta II. (padol v bitke pri Moháči). Proti Turkom, ktorí sa pýšia erbom s polmesiacom i teraz prebieha boj, ktorý vedie veľkňaz, samotný apostrofovaný mecenáš Kutaši.

Dielo bolo zjavne inšpirované pätnásťročnou vojnou, ktorá vzbudila v celej Európe nádej, že bude poslednou protitureckou vojnou, v ktorej osmanská ríša padne, pretože vojská cisára Rudolfa a jeho spojencov istý čas víťazili. Túto ideu bolo možné rozvinúť na viacero spôsobov. Berger si rozhodne vybral riešenie, ktorého centrálnou osou nebola cisárska habsburská dynastia, ale celé kresťanské dejiny Uhorska a kráľov uhorských dynastií. Habsburgovcov a osobne Rudolfa zobrazil pritom ako vykonávateľa ich poslednej vôle, ktorý chce dovŕšiť nimi iniciovaný a na mnohé pokolenia rozšírený zápas.

Prvú knihu (1. – 43. neočíslovaný list) tvoria štyri rapsódie. Prvá ospevuje slávu svätého Kríža a čiastočne sa odvoláva na heraldickú symboliku predhovoru. V podobe emblému to vyjadruje rezba na vnútornej strane titulného listu. V kruhu označujúcom kozmos sa nachádza päť malých kruhov. V prostrednom z nich je krucifix s klinecami, ktoré symbolizujú Kristove rany; naľavo je ríšske jablko, symbolizujúce ríšu; napravo kríž na stopke vo vavrínovom venci, ktorý symbolizuje panovnícku moc; v hornom kruhu je Kristov grécky monogram, ondrejský kríž a kotva. Ich kombinácia je doplnená znakmi

alfa a omega, symbolmi víťazstva. V spodnom kruhu je napokon dvojitý kríž postavený na trojvrší, ktorý podobne ako v uhorskom znaku symbolizuje víťazstvo. Tomu zodpovedá rozmiestnenie hesla, ktoré patrí do emblému a ktoré by sme mohli ako kombinovanú výtvarnú a slovnú hádanku rekonštruovať nasledovne: *Christus Alpha et Omega, vincit in imperiis, Crux Christi regnat triumphatque* (Kristus je alfa a omega, víťazí v kráľovstvách, Kristov kríž panuje a víťazí).

Podľa Bergerovej básnickej fikcie mystický zrod stromu kríža, t. j. „stromu medzi stromami“ vedie – prirodzene – do rajskej záhrady, kde svätý strom ako mikrokozmos zjednotil v sebe štyri živly. Bol vlastne totožný s rajským stromom, z ktorého ochutnali naši prarodičia, pokúšani hadom. Hneď po páde sa však podľa Božieho plánu premení na strom kríža, aby označoval takmer úplné víťazstvo nad Satanom. Podľa konvencie eposu nasleduje stretnutie v podsvetí, kde Satan popudzuje diablov proti svätému Krížu. Najprv ho chce nechať zničiť rímskymi orlami, čiže poburuje proti kresťanom rímskych cisárov. Avšak už v momente Kristovej smrti zvíťazí Kríž nad cisárom Tiberiom, neskôr Rím prestúpi na kresťanskú vieru, aj odpadlík cisár Julián zahynie. Druhá rapsódia, prerušuje chronológiu a vracia sa ku Konštantínovi Veľkému; tematizuje sen, ktorý mal cisár pred bitkou pri moste Milvius (vystriedanie orlov krížom). Tretia rapsódia pojednáva o tom, ako svätý Kríž uniesol perzský kráľ Chosroes a ako mal cisár Heraclius ďalšie zjavenie, na základe ktorého porazil Peržanov a vrátil relikviu za triumfálneho pochodu do hlavného mesta. S touto udalosťou zo života svätého Kríža zaobchádza autor ako s predzvesťou neskoršieho boja proti islamu; aj preto sa tu objavuje pasáž o zrode „Mohamedovej sekty“. Posledná (čiže štvrtá) rapsódia prvej knihy ospevuje pohanského kráľa, hunského Attilu, pokladaného za predka starých Maďarov, ktorý chce dobyť Rím, ale na pápežov zásah a predovšetkým zo strachu pred zázračným zjavením Kríža ustúpi spred hradieb svätého mesta. Onedlho počas svadobnej noci umiera ako hriešnik a dostáva sa do podsvetia. Jeho potomkovia, pohanskí Maďari, z pomsty ďalej pustošia Itáliu, až sa Karolovi Veľkému podarí zadržať ich nápor. (Berger podľa Bonfiniho stotožnil Maďarov s Avarmi, ktorých porazil Karol Veľký.)

Aj druhá kniha obsahuje štyri rapsódie (43. – 61. nečíslovaný list) a má názov: *Conversio Hungarorum ad Crucem* (Obrátenie Uhrov ku Krížu). V tejto knihe básnik pozmenil tradíciu o prvom uhorskom kresťanskom kráľovi Štefanovi. Najprv pretvára motív sna, ktorý sa vyskytuje v Hartvikovej (*Chartuitius*) legende. V pôvodnej verzii má zázračný sen Šarolt; matke svätého Štefana sa zjaví prvý kresťanský mučeník svätý Štefan, ktorý jej zvestuje narodenie, budúcu veľkosť a svätosť jej syna. Preto bol mládenec, ktorý mal pôvodne pohanské meno Vajk, pokrstený na Štefana. Naproti tomu v Bergerovom podaní má sen nastávajúci otec Gejza: vo sne sa pred ním zjaví svätý Kríž, aby mu predpovedal narodenie syna. Štefan sa tak narodí už ako nositeľ kríža (*cruciger*). Druhá zmena sa týka svätoštepanskej koruny, ktorú podľa tradície poslal Štefanovi pápež Silvester II. Berger ju stotožňuje s emblémom kríža, ktorý sa nachádza na korune. Akoby tu vystupoval samotný svätý Kríž, aby Uhrov ako vojakov zasvätil Krížu. Po týchto udalostiach je pochopiteľné, že aj pápežovi sa vo sne zjaví Kríž a zvestuje mu povolanie uhorského kráľa Štefana; preto mu pápež posla apoštolský dvojitý kríž. Vznikne tak znak Uhorska. Po dvojnásobnom zjavení básnik v prejave, ktorý vkladá do úst Štefanovi,

konštatuje, že odteraz sa poslania, ktoré v službách svätého Kríža začal Konštantín Veľký a Heraclius, ujmú Uhri. Budú teda bojovať proti neveriacim v znamení Kríža, a keď bude treba, získajú od nich svätý znak naspäť. Uhri potom zložia na Kríž svätú prisahu.

Tretia kniha je najrozsiahlejšia (61. – 161. list). Podľa podtitulu opisuje *Gesta Crucigerorum regum Hungariae* (Skutky uhorských kráľov, nositeľov kríža). Kniha tematizuje históriu uhorských kráľov v chronologickom poradí od svätého Štefana po práve vládnuceho Rudolfa I. (II.). Dĺžka jednotlivých kapitol je, samozrejme, odlišná, čo súvisí jednak s dostupnosťou Bergerových prameňov, jednak s panovníckym významom jednotlivých kráľov a s jeho rezolútnosťou alebo váhavosťou v otázke svätého Kríža ako základnej idey diela. Prvým vrcholným zjavom je svätý Štefan; okrem už spomínaných motívov môžeme ešte pripomenúť jeho víťazstvo nad cisárom Henrichom II., ktoré autor podáva ako uzavretie spojenectva. Po priamych potomkoch, ktorí sa zaplietli do dynastických sporov, je vyzdvihnutý v poradí siedmy panovník po svätom Štefanovi, svätý Ladislav. Podľa jednej z tradícií je zvolený za vodcu križiackej výpravy a iba skorá smrť mu zabránila v nesplnení jeho poslania. Ladislavova veľkosť výraznejšie stavia ďalšieho kráľa Kolomana do negatívneho svetla. Dočítame sa, samozrejme, aj o Ondrejovi II., ktorý sa skutočne zúčastnil na križiackej výprave, triumfálne dobyl mesto Dumat a zo Svätej zeme priviezol do Uhorska viacero relikvií – v tomto ohľade je z uhorských kráľov najbližšie k Heracliovi. Je zaujímavé, že v súvislosti s Ondrejom II. autor zdôrazňuje aj taký motív, ktorý so svätým Krížom nemá nič spoločného, súvisí však s významnou historickou výsadou uhorskej šľachty. Ondrej II. vydal dekrét, nazvaný *Zlatá bula*, na základe ktorého uhorská šľachta vybudovala ideológiu svojho práva odporu (*ius resistendi*) voči nezákonným skutkom kráľa, ktorého slobodne zvolila. Básnik sa veľmi podrobne zaoberá kráľom Belom IV., ktorý po tatárskom vpáde roku 1241 zveľadil spustošenú krajinu. Do jeho úst vkladá zdĺhavý žalospev so žalosťnými reminiscenciami na turecké a tatárske pustošenie, ktoré sa v humanistickom období nahromadili v klenotnici maďarských literárnych toposov. Je príznačné, že napr. metafora Dunaja ako slz domoviny sa vyskytuje – podľa našich poznatkov – po prvý raz práve tu a ako básnický obraz pretrváva až do 20. storočia.

Po vymretí rodu Arpádovcov (1301) zdôrazňuje autor v súvislosti s motívom Kríža rolu Karola Róberta z rodu Anjouovcov a najmä jeho syna, kráľa Ľudovíta Veľkého. Za prejav zbožnosti a úcty k svätému Krížovi pokladá uňho aj okolnosť, že vyhnal z krajiny tých Židov, ktorí sa nechceli dať pokrištiť. Je pozoruhodné, že kráľa – neskoršieho cisára – Žigmunda Luxemburského oslavuje i napriek tomu, že pri Nikopole jeho vojsko porazili Turci. V jeho prospech uvádza, že bojoval proti „husitským kacírom“, čo v prenesenom zmysle tiež možno považovať za ochranu svätého Kríža. Uhorskému a poľskému kráľovi Vladislavovi I., ktorý padol pri Varne, sa, prirodzene, dostáva najvyššieho uznania, aké patrí významným hrdinom. Básnik napríklad v súvislosti s ním po prvýkrát používa homérske prirovnania. Napriek tomu odsudzuje kráľa za to, že pri Segedíne porušil mierovú dohodu s Turkami, a tak vlastne sultán Murad (Amurathes) podľa neho oprávnene žiadal nebo, aby sa pomstilo na kresťanoch, ktorí na podnet kardinála Giuliana Cesariného nedodržali svoju prisahu na Kríž. Berger vlastne chápe kardinálovu zlú radu ako symbol pápežskej falošnosti, o ktorej sa šíril epigram – zložený ešte v 15. storočí a pokladaný za dielo Jána Pannonia

– ktorý sa ujal v období reformácie.³ Ladislava V. z rodu Habsburgovcov autor vykresľuje veľmi negatívne, lebo dal popraviť staršieho syna Jána Huňadyho (Hunyady) Ladislava; o to výraznejšie však velebí rod Korvínovcov. Najprv „povýši“ Jána Huňadyho na kráľa, hoci bol len gubernátorom, potom nezabúda vyzdvihnúť, že na počesť Huňadyho víťazstva nad Turkami pri Belehrade určil pápež v kalendári sviatok *Transfiguratio Christi*, aby cirkvi naveky pripomínal túto udalosť. Vrcholom celého diela je kapitola o Matejovi Huňadym (Korvínovi). V básnikovom poňatí všetky Matejove činy, čiže nielen víťazné vojny proti Turkom, ale aj vojny proti českým jiskrovcom, ba – na nemalé prekvapenie – i obsadenie habsburskej Viedne, dokazujú, že Matej slúžil svätému Krížu najvernejšie. (Od básnika, ktorý očakával svoje povýšenie práve od habsburského panovníka, je to prekvapujúci postoj.) Z Dunaja, premeneného počas tatárskych vpádov na slzy, sa teraz stáva boh Danubius, ktorý na počesť Uhrov vynorí hlavu z vln a ozdobí ju víťazným vencom. Matej je od čias svätého Štefana prvým kráľom, ktorého autor prirovnáva ku Konštantínovi Veľkému a Heracliovi. V oslave Mateja zachádza tak ďaleko, že z neho „vytryskne“:

„*Maior eras mundo MATHIA, nec tuus orbis*
Te capit, EVROPE Regum tu maximus ille es.“
(130. neočíslovaný list)

Voľný preklad: „Bol si väčší ako svet, Matej, svoju širu zem ani neobsiahneš, ty si ten najväčší z kráľov Európy.“

Po Matejovom skone sa autor venuje Vladislavovi II. Počas jeho vládnutia vypuklo povstanie Juraja Dóžu, ktoré kríž používalo ako svoj symbol. Básnik to pokladá za podobné zhanobenie svätého Kríža, akým bolo zrušenie mieru v období vlády Vladislava I., potvrdeného prisahou na Kríž. Tieto udalosti právom vyvolali božskú pomstu. Význam kráľa Mateja ešte väčšmi podčiarkuje jeho postavenie medzi dvoma Vladislavmi. Ľudovíta II., ktorý padol v bitke pri Moháči proti Süleymanovi, básnik primerane oplakáva a akoby predpovedal budúcnosť, ospevuje jeho manželku z rodu Habsburgovcov. Subjektívny žiaľ, zakomponovaný do eposu po smrti Ľudovíta, stelesňuje obrovskú obeť, ktorú Uhri priniesli pri obrane Kríža. Menej pozornosti venuje autor Jánovi Zápoľskému, ktorý bol po bitke korunovaný za kráľa, keďže sa napokon stal spojencom Turkov. Je zaujímavé, že dielo obsahuje aj antiklerikálnu invektívu protestantského charakteru proti gubernátorovi Jurajovi Martinizzimu, ktorý bol pôvodne pavlínskym rehoľníkom, neskôr kardinálom a ktorý – podľa básnika – podvodne stratil Budín, čím prihral Turkom hlavné mesto krajiny. (Pripomeňme, že Eliáš Berger sa narodil ako protestant, na katolícku vieru prestúpil po štúdiách v Heidelbergu.)

Zobrazenie Ferdinanda I. je kľúčové, lebo upevnil panovnícku moc Habsburgovcov na uhorskom tróne. Autor odvážne prisudzuje Ferdinandovi, že spája s krížom symbol rímskych orlov (ktoré kráľ Matej len nedávno vyhnal z Viedne). Najväčšou zásluhou

³ Porov. BÁN, I.: *Janus Pannonius és a magyar irodalmi hagyomány*. In: KARDOS, T. – V. KOVÁCS, S. (red.): *Janus Pannonius (Tanulmányok)*. Budapest, 1975, s. 502.

Habsburgovcov sa tak stáva skutočnosť, že ako uhorskí kráľi sa stali nositeľmi kríža, inými slovami, že svoje poslanie vo svetových dejinách nezdedili po rímskych cisároch, ale po uhorských svätých kráľoch. V tomto duchu pokračuje básnik v opise vlády a činov Ferdinanda a Maximiliána, a pretože sa sústreďuje na činy kráľov, ani nespomenie smrť Mikuláša Zrínskeho (Zrínyi). Maximiliánovi pripisuje, že pri Sigetvári zabil stelesneného diabla (podľa neho sa totiž sultán narodil z diabolského sobáša – podobne ako podľa katolíkov Luther), a tým vlastne zastavil nezadržateľné napredovanie Turkov.

O Zrínskeho hrdinskom čine vedela celá Európa, teda aj Bergerovi predpokladaní čitatelia; možno predpokladať, že rozumeli básnickej alegórii a nevideli v nej servilné velebenie Habsburgovcov. V autorovom chápaní sú totiž Habsburgovci následníkmi uhorských kráľov pri napĺňaní ich poslania vo svetových dejinách, ktorým ich poveril priamo svätý Kríž. Takéto zvláštne chápanie sultánovej smrti má podstatný význam aj z hľadiska kompozície básnického diela; po páde hlavného diablovho spojenca ostáva kráľovi Rudolfovi – ktorý vládol v čase vzniku diela – iba dovŕšiť víťazstvo. Na začiatku básne sa nachádza výjav, v ktorom diabol začína vojnu proti Krížu; keď teda Rudolf v blízkej budúcnosti zničí Turkov, navždy tým porazí satana a založí vládu Kríža na celom svete, čím vlastne vráti na zem Raj.

Bez toho, aby som sa tu pustil do ďalšieho podrobného výkladu, môžem konštatovať, že Bergerovo dielo znamená v latinskej literatúre uhorského obdobia v každom prípade prevrat. Po stratenom epose *Annales*, ktorý Ján Sambucus pripisuje Jánovi Panoniovovi, sa totiž do centra pozornosti humanistov dostáva vytvorenie národného eposu (paralely v latinčine i v národných jazykoch by sme mohli vymenovať aj v literatúrach iných národov).⁴ V uhorskom literárnom prostredí sa to po prvý raz podarilo urobiť Bergerovi, pričom spojil prvky, ktoré pred ním ešte neboli a po ňom už nemohli byť spojené: hunsko-maďarskú tradíciu s tradíciou rodu Habsburgovcov. Smerom do minulosti „pomadžarčil“ nielen celé uhorské dejiny, ale aj skoro celú kresťanskú históriu. Veľký barokový epos napísal neskôr po maďarsky pravuk hrdinu zo Sihote Mikuláš Zrínsky. Jeho pramene a epické vzory sú sčasti totožné s Bergerovými: Homér, Vergílius, Lucanus, Claudianus, Giralamo Vida atď.⁵ Spája ich aj to, že obidvaja sa pokúsili o univerzálne vysvetlenie boja proti Turkom, na základe ktorého tento boj dostáva kozmický význam a stáva sa súčasťou večného zápasu Boha s diablom. V ich historickom chápaní sa však javí základný rozdiel: Bergerova ilúzia o možnosti zlúčenia uhorskej a habsburskej tradície sa nedokázala naplniť. Krátko po vzniku diela, už v roku 1604, sa uhorské stavy vzbúрили proti Rudolfovi I. (II.). Národná tradícia sa tak stala od Attilu po Mateja maďarskou, resp. uhorskou v tom zmysle, že sa už nespájala s cudzou dynastiou.

Nakoniec ešte pripomeniem aspoň to, že tradícia svätých uhorských kráľov a Habsburgovcov sa znovu objavila na konci 19. storočia v prozaickom epose najväčšieho maďarského romantického románopisca Móra Jókaiho pod názvom *Román budúceho storočia* (*A jövő század regénye*). Utópia sa premieta do vtedy budúceho 20. storočia,

⁴ Porov. Ref. 3, s. 25 – 33.

⁵ Porov. SZÖRÉNYI, L.: *Hunok és jezsuiták. Fejezetek a magyarországi latin hősepika történetéből*. Budapest, 1993, s. 15 – 24.

v ktorom sa má protiklad medzi národom a dynastiou zmieriť. Lenže opäť sa objavuje diabol: Rus a komunista.⁶

Z maďarčiny preložila Judit Görözdí.

RESUMÉ

Elias (Illés) BERGER (1562 – 1645) fut une personnalités les plus intéressantes de la littérature latine en Hongrie. Sa vie et son s'oeuvre se rattachent entièrement au territoire de la Slovaquie actuelle. A partir du règne de l'empereur Rodolphe, il porta, sous quatre empereurs Habsbourg de suite, le titre d'historien royal et de poète laureat de Hongrie. Sa grande histoire de Hongrie qui est une continuation de l'oeuvre de Miklós Istvánffy, fut pendant longtemps introuvable et reste inédit jusqu'à nos jours. D'entre ses ouvrages publiés (qui sont pour la plupart des oeuvres poétiques) la présente étude traite le premier dont le titre abrégé est *Rapsodiae de Cruce insigniis Regni Hungarici sanctissimis...* (Olomouc, 1600), et qui a comme sujet l'histoire légendaire de la croix du Christ que Berger relie à la double croix figurant dans les armoires hongroises et dans les armoires slovaques d'aujourd'hui. La signification symbolique de ce rapport c'est que ce furent les rois hongrois de la maison des Árpád et de leurs successeurs auxquels Dieu confia la tâche de protéger la Sainte Croix contre les païens et contre Satan et, par cela, de rétablir l'âge d'or paradisiaque sur terre. Comme Berger écrivit cette poésie durant la longue guerre que l'empereur Rodolphe mena contre les Turcs, son but ne fut autre que de souligner que la maison des Habsbourg hérita de sa tâche historique des anciens rois de Hongrie.

⁶ Porov. SZÖRÉNYI, L.: „*Multaddal valamit kezdeni*“. *Tanulmányok*. Budapest, 1989, s. 138 – 163.